ANUL 1939 – MOMENT CRUCIAL ÎN ISTORIA LEGĂTURILOR DE PRIETENIE ROMÂNO-POLONE

Ion CONSTANTIN

În ajunul celui de-al doilea război mondial, România şi Polonia trăiau momente dramatice, fiind ameninţate de marile puteri totalitare din estul şi vestul Europei: U.R.S.S. şi Germania.

Încheierea tratatului Molotov-Ribbentrop, la 23 august 1939, a creat o situaţie excepţional de grea celor două ţări. Prin semnarea pactului de neagresiune, însoţit de nefastul protocol secret, Molotov şi Ribbentrop parafau de fapt împărţirea Europei Est-Centrale în sfere de influenţă germană şi sovietică.

În condiţiile în care se contura perspectiva apropiată a războiului, la 26 august 1939 Marele Stat Major polon a cerut, prin ataşatul militar la Bucureşti, sprijinul guvernului român pentru tranzitul de materiale de război prin România. Guvernul român a aprobat cererea, Marele Stat Major Român desemnând, pentru satisfacerea solicitării poloneze, portul Galaţi[1]. Acest fapt a atras, la 31 august 1939, protestul ferm al ambasadorului german la Bucureşti, Wilhelm Fabricius, respins de primul ministru Armand Călinescu şi regele Carol al II-lea. O nouă cerere de tranzit a 5.000 kg material de război spre Polonia a fost făcută de ministrul englez Hoare, la 1 septembrie 1939[2].

Refuzând să ia în considerare propunerile Angliei de a purta negocieri directe cu partea polonă, în zorii zilei de 1 septembrie 1939, fără declaraţie de război, Germania a declanşat atacul împotriva Poloniei. Două zile mai târziu, Anglia şi Franţa declarau război celui de-al treilea Reich.

La câteva ore de la declanşarea agresiunii germane, ministrul Beck a înştiinţat România despre cele întâmplate şi a solicitat guvernului român adoptarea unei atitudini binevoitoare faţă de Polonia. Faptul că nu exista un aranjament tehnic între cele două ţări în eventualitatea agresiunii germane a făcut ca, în această primă fază, să nu se pună problema asistenţei militare româneşti[3].

---

[1] Arh. M.A.E., fond 71/Polonia, dos. 65, f.277; Armand Călinescu, *Însemnări politice (1916-1939),* Bucureşti, Humanitas, 1990, p.427; Petre Otu, *Relaţiile româno-polone în anii 1939-1940. Sprijinul acordat de statul şi poporul român refugiaţilor militari polonezi*, în vol. *Polonezi în România după anul 1939. Studii şi comunicări*, „Muzeul Olteniei", Craiova, 1996, p.17-18.

[2] Călinescu, *op. cit.*, p.427-428; Otu, *op.cit.*, p.18.

[3] Marian Chiriac Popescu, *Relaţiile militare româno-polone în perioada interbelică (1918-1939)*, Bucureşti, Editura Sigma, 2001, p.105. Vezi şi Ion Constantin, *Din istoria Polonei şi a relaţiilor româno-polone,* Bucureşti, Editura Biblioteca Bucureştilor, 2005, p.189-190.

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)

La 4 septembrie 1939 guvernul român a proclamat neutralitatea ţării, reconfirmată de Consiliul de Coroană din 6 septembrie[1]. Adoptarea neutralităţii nu contravenea tratatului dintre cele două ţări, care prevedea numai o cooperare militară împotriva unei agresiuni din est.

Ministrul Afacerilor Externe, Grigore Gafencu, trimitea instrucţiuni oficiilor diplomatice ale României la Paris, Londra, Berlin şi Roma, în care preciza: „Respectarea strictă a regulilor neutralităţii ne îngăduie să dăm Poloniei toate ajutoarele dictate de omenie şi de prietenie, fără a comite imprudenţe inutile şi păstrând paşnice şi corecte raporturi cu Germania”[2].

Adoptarea neutralităţii nu a împiedicat guvernul român să iniţieze acţiuni diplomatice pentru a contribui la restabilirea păcii europene sau, cel puţin, pentru a preîntâmpina extinderea conflictului. Astfel, România a luat iniţiativa constituirii *blocului neutrilor în Balcani*, acţiune eşuată.

Atât guvernul cât şi opinia publică au apreciat că neutralitatea nu însemna refuzul ajutorului material şi moral posibil de dat Poloniei în acele momente dificile ale existenţei sale.

Prin intrarea trupelor sovietice în Polonia, la 17 septembrie 1939, s-au creat probleme deosebit de grave şi pentru România. Ca urmare a răsturnării situaţiei strategice, a apărut pericolul unei agresiuni şi dinspre est şi nord, în condiţiile în care România se confrunta deja cu ameninţarea dinspre Ungaria şi Bulgaria. Situaţia creată a impus o reproiectare a dispozitivului militar, a forţelor şi mijloacelor, dispuse până atunci în partea de vest pentru respingerea unei ofensive ungaro-germane, fiind redislocate la est între Carpaţi şi Nistru[3].

În studiile elaborate de cele două State Majore Generale nu se regăsea nici un plan de acţiune împotriva sovieticilor care să presupună cooperarea militară şi în condiţiile atacului german împotriva Poloniei. În acea situaţie, când România îşi declarase neutralitatea, chiar dacă se puneau în aplicare planurile comune de apărare, acestea ar fi fost cu siguranţă sortite eşecului, deoarece cele două ţări nu puteau concentra forţele necesare opririi tăvălugului sovietic dinspre Est, în condiţiile agresiunii germane dinspre Vest[4].

O intervenţie românească, dacă s-ar fi produs, nu schimba cu nimic situaţia militară a statului polonez şi ar fi dus la dezmembrarea rapidă a României. Acest lucru era contrar spiritului alianţei româno-polone, care, în caz de aplicare, presupunea acordarea unor ajutoare reale.

Polonia a înţeles situaţia dificilă în care era pusă România, acordarea asistenţei militare implicând un conflict atât cu Germania, cât şi cu U.R.S.S. Ca atare, guvernul

---

[1] *23 August 1944. Documente*, vol. I, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984, p.36; Otu, *op.cit*., p.18.

[2] *Apud* Mariana Stoian, *Vespasian Pella despre situaţia juridică a refugiaţilor politici poloni aflaţi în România,* în vol. *Polonezi în România…,* p.46.

[3] Otu, *op.cit.*, p.18.

[4] Popescu, *op.cit.*, p.106.

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)

polon nu a cerut îndeplinirea obligaţiilor prevăzute în tratatul de alianţă, convins şi de inutilitatea împingerii României în război[1].

Atacată din două părţi, Polonia se afla într-o situaţie fără ieşire, fapt ce a determinat conducerea politică şi militară să adopte calea refugiului în România. Exodul polonez a început încă din 10 septembrie, cu populaţia civilă, în condiţiile în care, la nivelul conducătorilor de stat, nu exista o înţelegere oficială. Ca răspuns la solicitarea guvernului polonez din 13 septembrie 1939, Preşedinţia Consiliului de Miniştri român a dat un comunicat la 15 septembrie, în care erau reglementate măsurile pentru primirea refugiaţilor polonezi.

Aceştia erau împărţiţi în trei categorii. O primă categorie era formată din civili – „civili şi părinţi ce eventual ar veni în ţară", se spunea în comunicat, cărora urma să li se acorde „azilul impus de sentimentele de neutralitate". A doua era reprezentată de „orice trupe sau formaţiuni militare străine care ar trece frontiera", acestea urmând să fie dezarmate, fixându-li-se o anume regiune de locuit, până la sfârşitul ostilităţilor. Aşa cum era formulată, această prevedere avea un caracter general, ea aplicându-se oricăror formaţiuni militare străine, fără să facă distincţie între cele două părţi combatante. A treia categorie era formată din persoanele care „au deţinut situaţiuni politice", îndatorate a domicilia în localităţi anume indicate, „abţinându-se de la orice activitate de ordin politic"[2].

În noaptea de 17/18 septembrie 1939 preşedintele Poloniei, Ignacy Mościcki, premierul Felicjan Składkowski şi alţi membri ai guvernului au trecut graniţa în România, fiind primiţi cu ospitalitate la Cernăuţi. În pregătirea primirii refugiaţilor polonezi un rol important l-au avut reprezentanţii Bisericii Ortodoxe Române. La puţin timp după începerea războiului, Mitropolitul Bucovinei, Visarion Puiu, a adunat personalul de la Palatul Metropolitan din Cernăuţi şi a anunţat că vor sosi la Palat Preşedintele Poloniei împreună cu guvernul şi Batalionul de gardă al Preşedinţiei. La sosirea detaşamentului polonez, la Palatul Metropolitan a avut loc un consiliu cu participarea autorităţilor locale şi a Mitropolitului, stabilindu-se măsurile pentru cazarea refugiaţilor. Aşa cum relevă mărturiile unor participanţi la această acţiune, refugiaţii polonezi au fost trataţi „cu deosebită dragoste creştină". Militarii serveau masa într-o sală special amenajată la Palatul Metropolitan, iar conducerea poloneză în sufragerie, împreună cu Mitropolitul Visarion Puiu. Acesta s-a ocupat personal de toate detaliile privind masa, cazarea şi celelalte aspecte referitoare la oaspeţii polonezi, fiind ajutat de administratorul Palatului, Arghiropol, şi de ing. Gh. Constantinescu, directorul Fondului Bisericesc al Mitropoliei Bucovinei. După câteva zile, oaspeţii civili au plecat cu un tren special spre Constanţa; militarii din Batalionul de gardă au mai rămas câteva zile, apoi au plecat şi ei. La plecare, conducerea poloneză a donat Mitropolitului Visarion Puiu, personal, un automobil Cadillac, model 1939, iar Mitropoliei Bucovinei două maşini (un camion Polski Fiat şi un autoturism). Ulterior, în anul 1944, Visarion Puiu a donat

[1] *Ibidem.*
[2] *Apud* Stoian, *op.cit.*, p.46-47.

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)

autoturismul mareşalului Ion Antonescu[1]. La 18 decembrie 1939, Vassily James (Vasile Jeimsu), misionar ortodox finlandez în India, scrie Mitropolitului Visarion Puiu şi elogiază ospitalitatea oferită refugiaţilor polonezi la Cernăuţi, arătând că aceasta „poate fi un exemplu de caritate Creştină care poate să aducă un folos mulţimii de corelegionari sub viitoarea conducere polonă…“[2].

Preşedintele şi membrii guvernului au fost urmaţi de un mare număr de militari şi civili, vehicule şi materiale de război. Asupra numărului de refugiaţi nu există un consens în istoriografia românească. Sunt surse care avansează cifra de 100.000 persoane[3], altele apreciază că acestea au fost în număr de 69.500, din care 23.500 soldaţi şi ofiţeri (conform agenţiei Reuter şi ziarului „Manchester Guardian“)[4]. Evidenţa Comisariatului General pentru Refugiaţii Polonezi (care a funcţionat în cadrul Ministerului de Interne, între 26 septembrie 1939 – 1 ianuarie 1944) consemna 49.547 persoane care primiseră azil până la data de 4 octombrie 1939 (dintre aceştia 23.035 erau militari)[5]. Cu certitudine, numărul refugiaţilor a fost mult mai mare decât cel al declaraţiilor oficiale, mai ales dacă ţinem cont de faptul că multe persoane au renunţat la statutul de azilant fie datorită perioadei scurte de şedere în România, fie din cauza dificultăţilor generate de afluenţa cererii.

Afluxul de refugiaţi a creat o gravă problemă politică şi umanitară. Primirea oficialilor polonezi pe teritoriul ţării avusese loc nu în calitate de persoane plenipotenţiare ale statului polonez, ci de persoane particulare, fapt ce nu a fost înţeles dintr-o dată de polonezi. Ajuns la Cernăuţi, preşedintele J. Mościcki a adresat un mesaj polonezilor, în care, între altele, a declarat că transferă „sediul preşedintelui Republicii şi al înaltelor autorităţi ale Statului într-o reşedinţă, unde există condiţiuni şi posibilitate de a veghea la interesele republicii”[6]. Declaraţii asemănătoare au făcut ministrul de Externe, J. Beck, mareşalul E. Rydz-Śmigły[7]. Aşa, de pildă, ministrul polon de Externe

---

[1] Dumitru Stavarache, *Date cu privire la primirea polonezilor la Cernăuţi în 1939*, consemnate în convorbirea cu Pr. Protosinghel Cosma Juncu, 08 aprilie 2000, Mănăstirea Cernica, în lucrarea *Mitropolitul Visarion Puiu. Documente din pribegie (1944-1963)*, Paşcani, Editura Moldopress, 2002, nota 16, p.35.

[2] Vezi Dumitru Stavarache, Ion Negoescu, *Mitropolitul Visarion. Relaţiile cu Biserica Anglicană*, Bucureşti, Editura Publirom, 2004, Documentul nr. 40, p.113-114. Despre „momentul Cernăuţi” al refugiului polonezilor vezi pe larg Alcea Valcini, *Tragedia Poloniei*, în „Dosarele Istoriei”, nr.2 (90), 2004, p.12-17.

[3] A. Kareţki, L. Eşanu, *Demnitari polonezi refugiaţi în România la începutul celui de-al doilea război mondial*, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A.D. Xenopol”, Iaşi, 1975, p.1.

[4] *Idem*, *Poporul român, în sprijinul refugiaţilor polonezi în anii celui de-al Doilea Război Mondial*, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A.D. Xenopol”, Iaşi, 1970, p.4; Florin Anghel, *Câteva date despre polonezii din România, minoritatea polonă şi refugiaţii, 1939-1940*, în *Polonezi în România după anul 1939,* p.63.

[5] Loghin, Tuţu, *op.cit.*, p.40; Anghel, *op.cit.*, p.63-64.

[6] Arh. M.A.E., fond 71/Polonia, dos. 42, f.201.

[7] Vezi Constantin Botoran, *Atitudinea autorităţilor române faţă de demnitarii poloni refugiaţi în România,* în *Polonezi în România după anul 1939,* p.30.

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)

a declarat că nu primeşte să fie găzduit pe seama guvernului român şi cerea să plătească toate cheltuielile. Guvernul României a replicat: „Guvernul român îşi oferă ospitalitatea în mod cât mai larg personalităţilor polone refugiate, dar, bineînţeles, dacă ei ţin cu orice preţ să plătească cheltuielile necesare de găzduire a lor, aceasta este o chestiune care îi priveşte”[1].

Poziţia oficialilor polonezi a creat oarecare stare de nemulţumire la nivelul autorităţilor române. Într-o întrevedere a ministrului român de Externe cu contele Poninski, consilier al Ambasadei Poloniei la Bucureşti, acesta, în numele ambasadorului Roger Raczynski şi al ambasadei, a declarat că „atitudinea guvernului român a fost perfectă” şi că „mulţumeşte din toată inima” pentru tot ce făcuseră autorităţile române. „Ambasadorul roagă să iertăm unele manifestaţii, pe care le regretă din toată inima”[2]. Contele a mai spus că „aceasta este în interesul României şi în interesul Poloniei, căci, deasupra agitaţiilor şi intereselor individuale [ale] unor persoane care par a trăi în altă lume, există interesele permanente ale Poloniei”[3]. Aşa cum arăta Anatol Petrencu, „diplomaţii polonezi înţeleseseră mai degrabă decât oamenii politici polonezi situaţia în care aceştia s-au pomenit: zilele guvernului condus de generalul F. Składkowski erau numărate; reprezentanţii Sanaţiei au pierdut războiul cu Germania şi, respectiv, peste puţin timp, la 20 septembrie, vor fi nevoiţi să-şi declare demisia. Rolul guvernului român în acest act este limpede. Forţele politice poloneze de opoziţie vor prelua iniţiativa formării noului guvern şi continuării luptei împotriva cotropitorilor nazisto-sovietici”[4]. În aceste condiţii, preşedintele Mościcki a demisionat, fiind înlocuit de Władysław Raczkiewicz. Permisiunea constituirii pe teritoriul României, neutre atunci, a unui guvern polonez care continua războiul împotriva Germaniei a fost un act evident de manifestare antihitleristă şi un neprecupeţit sprijin acordat Poloniei. Ulterior, W. Raczkiewicz s-a refugiat la Paris, ducând cu sine lista noului cabinet, unde Ambasada română va colabora cu el în secret.

În legătură cu statutul juridic al persoanelor oficiale poloneze refugiate pe teritoriul României, stat neutru în războiul nazisto-sovietic împotriva Poloniei, Consiliul juridic al Ministerului român de Externe a emis un aviz în care se arăta că trupele unui stat beligerant aflate în retragere sunt primite de statul neutru numai cu titlu de refugiaţi, ele sunt dezarmate şi internate, pentru a nu mai continua, sub nici o formă, lupta împotriva celeilalte părţi beligerante; situaţia persoanelor oficiale refugiate pe teritoriul unei ţări neutre era interpretată astfel: dacă ele renunţă la calitatea oficială, vor fi tratate ca simpli supuşi ai unuia dintre statele beligerante, care, pe teritoriul statului neutru, în limitele respectării legilor ţării, se va bucura de toate libertăţile, putând părăsi oricând teritoriul statului ospitalier pentru a merge în altă ţară. Dacă însă aceleaşi persoane înţeleg să-şi păstreze calitatea oficială de conducători ai uneia dintre ţările beligerante, atunci, scriau

[1] Arh. M.A.E., fond 71/Polonia, dos. 69, f.36.
[2] *Idem*, f. 37.
[3] *Ibidem.*
[4] Anatol Petrencu, *Polonezi în România (1939-1941). Unele consideraţii*, în „Cugetul” nr. 2(22) 2004, Chişinău, p.31.

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)

autorii avizului, situaţia se schimba: regulile esenţiale ale neutralităţii obligă statul neutral care i-ar primi la luarea unor măsuri fără de executarea cărora s-ar vedea expus la represalii din partea celuilalt stat beligerant[1].

În repetate rânduri, ambasadorul german W. Fabricius a protestat faţă de hotărârea guvernului român de a primi personalul polonez, declarând că autorităţile germane vor primi asistenţa acordată drept un act de inamiciţie faţă de al treilea Reich[2]. Acelaşi lucru l-a făcut şi Uniunea Sovietică, Molotov cerându-i explicaţii ministrului român la Moscova despre prezenţa „hoardelor înarmate" ale fostei armate poloneze pe teritoriul românesc[3].

În pofida presiunilor germane şi a pericolelor iminente, România a asigurat în condiţii bune tranzitul pe teritoriul său a tezaurului polonez[4].

În contextul măsurilor întreprinse pentru salvarea armatei, a bunurilor materiale şi culturale ale statului, la 11 septembrie 1939, guvernul polon a înştiinţat confidenţial guvernul român despre intenţia de a depozita în străinătate rezerva de aur a Băncii Poloniei, solicitându-i să autorizeze tranzitul acesteia prin România. El solicita, totodată, guvernului român garanţii privind libera dispoziţiune şi posibilitate de efectuare a vărsămintelor în favoarea unei terţe puteri. Cerea, de asemenea, să se asigure securitatea transportului şi, în funcţie de împrejurări, posibilitatea depozitării temporare a aurului la Banca Naţională a României[5].

Transportul prin România al aurului polonez s-a desfăşurat fără dificultăţi. Pentru serviciile prestate, autorităţile româneşti nu au pretins nici o compensaţie. Prin aceasta, cum scrie Henryk Batowski, România „a adus un serviciu enorm Poloniei"[6]. La 12 septembrie 1939, tezaurul polonez (82.403 kg aur, în valoare de 45 milioane dolari) a fost îmbarcat în portul Constanţa pe un vas britanic, ajungând, în cele din urmă, la Banca engleză din Londra, Banca Federală din New York şi la Banca Canadei din Ottawa.

În a doua decadă a lunii septembrie 1939, în România au continuat să sosească noi transporturi din Polonia. În după amiaza zilei de 18 septembrie şi în prima jumătate a zilei următoare au sosit la Cernăuţi 41 camioane şi autobuze încărcate cu lăzi, baloturi, saci şi suluri care conţineau aur în lingouri, monede de argint şi aur, obiecte de argint şi aur şi opere de artă. Ele alcătuiau o parte a aurului Băncii Poloniei, valorile Fondului Apărării Naţionale şi tezaurul naţional cultural de la muzeul Wawel, între altele şi celebrele Arras-uri (goblenuri). Acestea au fost transportate cu o coloană de maşini pe

[1] Vezi pe larg Arh. M.A.E., fond 71/Polonia, dos. 69, f.25-29.
[2] Călinescu, *op.cit.* , p.432.
[3] Otu, *op.cit.,* p.19.
[4] Dintre studiile mai recente pe tema tranzitării prin România a aurului polonez vezi: Wojciech Rojek, *Rolul României în demersurile privitoare la expedierea în Apus a aurului polonez (septembrie 1939 – iulie 1940),* în vol. *Relaţii polono-române de-a lungul timpului,* Uniunea Polonezilor din România, Suceava, 2001, p.55-77.
[5] Arh. M.A.E., fond 71/Polonia, dos. 60, f.326.
[6] Henryk Batowski, *Agonia Pokoju i poczatek wojny. Sierpień – Wrzesień 1939 (Agonia păcii şi începutul războiului. August – Septembrie 1939)*, Poznań, 1969, p.321.

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)

teritoriul ţării, ajungând la Bucureşti, în ziua de 23 septembrie 1939. Maşinile au fost descărcate în fostul local al Băncii Marmorosch Blank, operaţie care a durat toată noaptea de 23 spre 24 septembrie[1]. În octombrie – noiembrie 1939, aceste valori au fost expediate în Franţa, la dispoziţia guvernului polonez din exil, unele fiind transportate apoi în Canada, unde au rămas până la sfârşitul războiului.

Statul român a acordat o atenţie deosebită activităţii de primire şi întreţinere a refugiaţilor, în acest scop fiind înfiinţat, la 27 septembrie 1939, Comisariatul general pentru asistenţa refugiaţilor polonezi, cu sediul în Bucureşti, strada Th. Aman nr. 12, în frunte cu col. (r.) magistrat Hagi Stoica; a funcţionat pe lângă Ministerul Ordinei Publice până la 1 ianuarie 1944, când s-a transformat în subsecretariat de stat, fiind desfiinţat abia în 1945. Se înfiinţează, de asemenea, Societatea Română a prietenilor Poloniei, cu filiale în marile oraşe, pentru primirea refugiaţilor. Pe de altă parte, polonezii înfiinţează Comitetul central polonez pentru ajutorarea refugiaţilor (Centralny Polski Komitet Uchodźcom), cu sediul în strada Roma nr. 38, care, în câteva luni, organizează 45 de comitete locale[2].

O atenţie specială s-a acordat conducerii supreme politico-militare refugiate. Astfel, preşedintelui Mościcki i-a fost destinată o reşedinţă în Piatra Neamţ, unde va ajunge în seara zilei de 18 septembrie. Ulterior, la 5 noiembrie a fost mutat la Craiova, de unde, la 25 decembrie 1939, în secret, a părăsit România stabilindu-se în Elveţia, la Versoix, unde a decedat la 2 octombrie 1946[3]. Celelalte persoane oficiale poloneze (în număr de 305) au fost îmbarcate şi dirijate, în cursul zilei de 18 septembrie 1939, spre Slănic Moldova, unde li s-au pus la dispoziţie hotelurile, întreaga staţiune fiind închisă, din aceste motive, turiştilor români. De aici demnitarii polonezi au fost mutaţi, în luna octombrie a aceluiaşi an, la Băile Herculane, Craiova şi Bucureşti[4], tocmai pentru a-i aduce mai aproape de graniţa cu lumea liberă, unde îşi doreau de fapt să ajungă[5].

Oficialităţile poloneze prezente pe teritoriul României au putut stabili contacte politice, s-au întâlnit cu ziarişti, au efectuat liber convorbiri telefonice în interior şi cu străinătatea, totul cu acordul tacit al autorităţilor române.

Dacă, în ceea ce priveşte regimul demnitarilor polonezi din România, se poate discuta între termenii *azil politic* şi *internare* (cazul ministrului de externe, Józef Beck), în ceea ce i-a privit pe militari şi civili, autorităţile române, sprijinite de grupul etnic polonez din ţară, au dat dovadă de maximă flexibilitate, neagreând până în 1941, nici una din sugestiile venite de la Berlin[6].

---

[1] Biblioteca Academiei Române, Arhiva Istorică, fond X, dos. 2845, p.1-14.
[2] Ion Petrică, *Activitatea culturală a polonezilor refugiaţi în România în faţa agresiunii hitleriste*, în *Relaţiile polono-române de-a lungul timpului,* p.183.
[3] Popescu, *op.cit.*, p.109.
[4] Constantin Kiriţescu, *România în al doilea război mondial* (Ed. Gh. Buzatu), vol. I, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p.91.
[5] Daniel Hrenciuc, *România şi Polonia. 1932-1939. Relaţii politice şi diplomatice*, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2003, p.169.
[6] Anghel, *op.cit.*, p.67-68.

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)

La presiunea germană şi sovietică, guvernul român s-a văzut nevoit să dispună încartiruirea membrilor guvernului polonez (primul-ministru F. Slawoj Składkowski, ministrul de Externe Józef Beck, mareşalul Rydz-Śmigły şi ceilalţi miniştri). Primul ministru F.S. Składkowski a locuit la Băile Herculane, până când a primit permisiunea de a se reîntoarce la Bucureşti, de unde a plecat în Turcia, la 22 iunie 1940, cu un paşaport fals, sub numele de Wincenty Wojcicki, având spriijinul autorităţilor române. Singurul oficial de rang înalt polonez care a rămas în România a fost col. Józef Beck. Acesta a avut domiciliul în mai multe localităţi şi a murit la 7 iunie 1944, în comuna Stăneşti, satul Stejarul din judeţul Vlaşca (azi Giurgiu), fiind înmormântat în cimitirul Bellu din Bucureşti[1]. În martie 1991 rămăşiţele sale pământeşti au fost predate statului polon.

În conformitate cu normele umanitare, cu prevederile Convenţiei de la Haga (1907) şi în pofida presiunilor insistente ale germanilor, militarii polonezi au fost consideraţi refugiaţi militari, şi nu prizonieri de război.

Pentru cartiruirea militarilor polonezi a fost destinată, iniţial, zona din nordul Dobrogei (Babadag – Tulcea). Numărul mare şi necesitatea asigurării unor condiţii bune de trai au impus schimbarea zonei de internare la: Râmnicu-Vâlcea, Călimăneşti, Drăgăşani, Caracal, Slatina, Slănic-Prahova, Govora, Craiova etc. Generalii, împreună cu familiile lor, au fost cazaţi iniţial la Băile Herculane, apoi la Călimăneşti. Mareşalul Smigły cu suita sa, a locuit, până la mijlocul lunii octombrie, în palatul Jean Mihail din Craiova, iar ulterior în comuna Dragoslavele, judeţul Muscel[2], de unde, la sfârşitul anului 1940, avea să plece în Ungaria.

Cimitire militare poloneze există la Craiova, Drăgăşani, Ocnele Mari, Turnu Severin, Câmpulung-Muscel, Târgu Jiu şi Suceava[3].

Plecările masive din rândul militarilor polonezi au determinat restructurări ale cantonamentelor, în februarie 1940 refugiaţii fiind grupaţi în două zone mai importante: Târgu-Jiu şi Târgovişte-Comişani[4].

Hotărârea militarilor polonezi de a continua lupta pentru eliberarea patriei lor a fost, în unele cazuri, perturbată de excesul de zel al unor comandanţi locali ai lagărelor. Astfel, la Caracal, responsabilii locali i-au obligat pe militarii polonezi să jure credinţă faţă de România, fapt ce a stârnit revolta ofiţerilor polonezi, care s-au adresat instanţelor româneşti superioare, inclusiv regelui Carol al II-lea[5].

Sub aparenţa regimului de internare, militarii polonezi au beneficiat de o mare libertate, astfel că, până în iunie 1940, aproximativ 14.000 dintre ei (printre care şi mareşalul Rydz-Śmigły) au părăsit ţara cu sprijinul tacit al guvernului şi autorităţilor

[1] Arh. M.A.E., fond 71/Polonia, dos. 60, f. 341.
[2] Otu, *op.cit*., p.20; Milică Moldoveanu, *Ultimele zile ale lui Józef Beck*, în „Magazin istoric", XXXVII, nr. 3 (432) martie 2003, p.26.
[3] Vezi articolul mons. Jerzy Pawlik, *Mogily Zolnierzy Polskich w Rumunii* (Mormintele militarilor polonezi în România), în „Tygodnik Katolicki" din 21.03.1999.
[4] Otu, *op.cit.*, p.21.
[5] Vezi Petrencu, *op.cit.*, p.33.

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)

româneşti, îndreptându-se spre Anglia şi Franţa, Africa, dar şi Orientul Apropiat. Mulţi militari polonezi au ajuns în Siria, înrolându-se în armata generalului Weygand[1].

În urma convenţiei între România şi Germania, din cei 6.825 de militari polonezi rămaşi în ţară după iunie 1940, 4.019 s-au repatriat în teritoriul polonez. Potrivit condiţiilor puse de guvernul român, repatrierea nu s-a făcut decât în baza consimţământului scris al fiecărui militar polonez şi al angajamentului luat de Germania ca aceştia să nu fie înrolaţi după întoarcerea în ţară[2].

Peste 3.000 de refugiaţi au rămas, totuşi, în România, pe toată durata războiului, fiind repatriaţi în Polonia în anii 1945-1947. În taberele şi cantonamentele destinate refugiaţilor au fost asigurate toate condiţiile necesare pentru un trai civilizat. Ele posedau infirmerii şi aparatură medicală, erau înzestrate cu biblioteci, săli de spectacole, aparate de proiecţie şi de radio, se asigura presa română şi străină. Acest lucru a permis numeroase şi variate activităţi culturale, artistice, sportive[3]. Militarii polonezi au beneficiat şi de alte facilităţi: participarea la unele reuniuni ştiinţifice naţionale; condiţii ca unii specialişti să-şi poată continua cercetările ştiinţifice în ţară; cursuri de română, franceză şi engleză etc.

Începând cu 18 septembrie 1939 militarii polonezi de toate gradele şi funcţionarii civili au primit alocaţii de hrană şi întreţinere corespunzătoare: 9.000 lei pentru generali; 8.100 lei pentru ofiţerii superiori; 6.000 lei pentru ofiţerii inferiori; 2.400 lei pentru subofiţeri. Soldaţii polonezi au beneficiat de aceleaşi drepturi ca şi soldaţii români – 13 lei pe zi[4].

În multe localităţi în care domiciliau familii de refugiaţi s-au înfiinţat şcoli primare şi licee încadrate cu învăţători şi profesori polonezi, subvenţionate de statul român. Asemenea şcoli au funcţionat la Bucureşti, Ploieşti, Turnu-Severin, Brăila, Piteşti, Călăraşi, Caracal, Băile Govora, Ocnele Mari etc.

În Bucureşti, numeroşi intelectuali refugiaţi au desfăşurat o bogată activitate culturală[5], aici tipărindu-se publicaţii, piese de teatru poloneze, copiilor creându-li-se condiţii să înveţe în limba maternă, studenţilor să audieze gratuit cursuri universitare.

Ospitalitatea poporului român, a militarilor, condiţiile de viaţă optime asigurate refugiaţilor, solicitudinea faţă de nevoile lor au fost recunoscute de militarii polonezi de toate gradele, de personalităţi militare şi civile poloneze şi străine, de ziarişti, de organizaţii de asistenţă socială etc.[6].

Ziarul „Kurier Polski" din 19 octombrie 1939, editat până la 5 octombrie 1939 la Cernăuţi, apoi transferat la Bucureşti, a publicat articolul *Nu vom uita*, din care reţinem următoarele: „Pe minunatul pământ românesc ne întâlnim în fiecare zi şi la fiecare pas cu manifestări de ospitalitate cordială. Nu vom uita niciodată primele clipe

[1] Popescu, *op.cit.*, p.112.
[2] *Idem.*
[3] Otu, *op.cit.*, p.21.
[4] *Idem*, p.21-22.
[5] Vezi pe larg Petrică, *op.cit.*, p.182-190.
[6] Vezi pe larg Otu, *op.cit.*, p.22-23.

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)

după trecerea graniţei. Copleşiţi de îngrozitoarea nenorocire a întregului popor, condamnaţi la soarta grea a pribegiei, am înţeles de la început că ne aflăm pe pământul unor prieteni, că inimile românilor bat în ritmul prieteniei sincere pentru toţi polonezii, că ei trăiesc nefericirea noastră”[1]. Organ de presă al polonezilor din România, „Kurier Polski” se difuza în Ungaria, Bulgaria, Iugoslavia, Italia şi Franţa. Împreună cu alte publicaţii, „Kurier Polski” îşi propunea să strângă rândurile emigraţiei poloneze, să o apropie de poporul care îi oferea ospitalitate şi să menţină treaz spiritul naţional, conştiinţa naţională. Erau publicate articole despre istoria, geografia şi cultura poporului român, traduceri din literatura română, dar, în primul rând, foarte multă literatură polonă. „Literaturii, ca de atâtea ori după ultima împărţire a Poloniei din 1795, îi revenea misiunea de a salva spiritualitatea poporului polonez. În Polonia ocupată erau organi-zate, în clandestinătate, cursuri pentru învăţământul de toate gradele, iar pe malurile Dâmboviţei, după aproape jumătate de veac de la apariţia publicaţiei «Wiarus», reînvia crezul mesianic”[2].

Recunoştinţa faţă de ospitalitatea românească a fost exprimată şi de Henryk Ghelard şi Ştefan Lancewski, preşedintele şi respectiv secretarul secţiei Asociaţiei Americane pentru ajutorarea polonezilor refugiaţi. Aceştia au transmis autorităţilor române: „Binevoiţi a lua act că noi, pe acest pământ ospitalier, n-am avut nici o neînţelegere cu nimeni. Faţă de d-voastră păstrăm şi vom păstra cel mai profund respect de felul cum am fost şi suntem trataţi“[3].

Statul român a cheltuit sume importante pentru întreţinerea şi asistenţa refugiaţilor polonezi, în baza acoperirilor oferite prin aurul depus la Banca Naţională Română de Bank Polski şi a valorii materialelor predate sau lăsate în România de fosta armată poloneză. Suma totală cheltuită pentru întreţinerea refugiaţilor polonezi a fost de 2.115.614.622 lei, din care 405.889.186 lei pentru militari (întreaga sumă este calculată la cursul monedei anului 1939)[4].

Ajutorul dat de România polonezilor se înscrie ca un moment emblematic al prieteniei tradiţionale dintre cele două popoare[5]. Cu recunoştinţă au amintit de acest ajutor eminenţii scriitori şi publicişti contemporani: Stanisław Czernik, Kazimiera Iłłakówiczowna, Danuta Bienkowska, Juliusz Demel etc., dar şi istoricii care au abordat problematica celui de-al doilea război mondial, ca Tadeusz Dubicki, „în pofida situaţiei

[1] „Kurier Polski”, nr. 434 (5) 19 octombrie 1939.
[2] Petrică, *op.cit.*, p.185.
[3] *Apud* Hrenciuc, *op.cit.*, p.186.
[4] Otu, *op.cit.*, p.22.
[5] Dintre contribuţiile istoriografice poloneze consacrate acestui moment vezi Tadeusz Dubicki, *Wojsko polskie w Rumunii w latach 1939-1941* (Armata poloneză în România în anii 1939-1941), Warszawska Oficyna Wydawnicza, Varşovia, 1994; Jerzy Kalinski, *Amintiri din perioada şederii în România*, în *Polonezi în România…*, p. 108-112; Rudolf Hoffman, *Na Linii Bukareszt-Warszawa* (Pe linia Bucureşti-Varşovia), în „Trybuna” din 12 noiembrie 1999, Varşovia; Andrzej Dubicki, *Wojenne uchodźstwo polskie w Rumunii w ujęciu statystycznym* (Refugiaţii polonezi din timpul războiului în date statistice), Suceava, 2000, p.164-172.

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)

dificile şi a riscurilor la care îşi expuneau ţara autorităţile române şi-au exprimat acordul să îşi ajute aliatul aflat într-o grea situaţie şi au încercat să găsească soluţii care ar fi putut să le ocrotească de amestecul direct al Germaniei" şi „în acelaşi timp, să le dea posibilitatea de manevră favorabilă faţă de partea polonă…"[1].

Sprijinul românesc dat Poloniei vitregite – act de mare curaj în acele zile de accentuată izolare a României pe plan extern – venea în condiţiile în care eforturile diplomaţilor polonezi la Paris şi Londra pentru ajutorarea aliatului care lupta singur împotriva invadatorului hitlerist rămăseseră zadarnice.

În articolul *Omenie, ospitalitate, neutralitate*, Cezar Petrescu, dând glas sentimentelor de prietenie ale românilor faţă de Polonia îndurerată, scria: „Ni s-a cerut ospitalitate pentru şeful statului şi membrii guvernului polonez, care se refugiază pe pământul României. Ospitalitatea e în firea noastră… Răspunzând unei sacre datorii de umanitate care depăşeşte liniile hotarelor şi fronturilor, limanul de omenie la noi l-au căutat şi l-au cerut cei dintâi crunt loviţi ai războiului". La rândul său, marele prieten al Poloniei, istoricul N. Iorga, scria în „Neamul Românesc" din 27 septembrie 1939: „Tot ce putem să le dăm cu mâini largi acestor reprezentanţi ai unei naţiuni de care ne leagă veacuri de luptă le vom da"[2].

Atitudinea binevoitoare a României faţă de poporul polonez în acele zile de tragedie a creat o stare de nemulţumire la Berlin, urmată de presiuni, ameninţări şi sancţiuni. Primul ministru al României, care dovedise atâta solicitudine faţă de Polonia în restrişte, va fi ţinta ameninţărilor Berlinului. La 21 septembrie 1939 premierul Armand Călinescu a fost asasinat de către agentura hitleristă din România, printre altele şi pentru declaraţiile lui în problema polonezilor. El îşi exprimase „admiraţia pentru atitudinea Poloniei" şi hotărârea de acorda tranzit de armament"[3]. Aş vrea să fac astfel, declara Armand Călinescu, ca toţi polonezii, care vor ajunge de aici la aliaţi în vederea continuării luptei pentru libertate, să-şi amintească despre mine ca despre un adevărat prieten"[4]. Ca simbol al recunoştinţei poporului polonez faţă de sprijinul premierului român în acele momente dramatice, o stradă din Varşovia, lângă Ambasada României, poartă numele lui Armand Călinescu[5].

Autorităţile româneşti au asigurat facilităţi pentru desfăşurarea activităţilor organizaţiilor de ajutorare autohtone şi străine. De asemenea, au sprijinit tacit activitatea

[1] Dubicki, *op.cit.*, p.287.
[2] *Apud* Popişteanu, Dolghin, *Tragedia anului 1939 în revista de cultură „Magazin Istoric",* în *Polonezi în România…*, p.98.
[3] Milică Moldoveanu, *Polonia în Rezistenţa europeană 1938-1945*, Bucureşti, Editura Militară, 1973, p.154.
[4] *Idem*, p.155.
[5] Inscripţia pe placa instalată pe prima clădire a străzii are următorul text: „Armand Călinescu, politician român, preşedintele Consiliului de Miniştri al României (martie – septembrie 1939), a susţinut hotărât poporul polonez în momentul agresiunii naziste".

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)

ambasadei polone la Bucureşti de evacuare a cetăţenilor militari şi civili din România în Franţa, Anglia, Orientul Mijlociu etc.[1].

După cum releva în memoriile sale ministrul de Externe din perioada iulie-septembrie 1940, Mihail Manoilescu, însăşi menţinerea în funcţiune a ambasadei polone până în toamna anului 1940 a reprezentat un act de curaj din partea României, având în vedere presiunile făcute de diplomaţia germană pentru desfiinţarea ei[2].

Un aspect mai puţin cunoscut este legat de activităţi poloneze speciale în România în perioada războiului mondial. Cercetări istoriografice recente dovedesc că şi în acest domeniu autorităţile române au aplicat un tratament special – în sens pozitiv – cetăţenilor unei ţări prietene, veniţi în ceasuri de restrişte în casa noastră[3]. Operaţiunile serviciilor secrete poloneze aveau agrementul şi chiar sprijinul autorităţilor române, partea poloneză beneficiind atât de logistica pusă la dispoziţie de România cât şi de implicarea efectivă a etnicilor poloni. Astfel, prin forţa împrejurărilor în intervalul septembrie 1939 – noiembrie 1940, spaţiul românesc a devenit teatrul unui război invizibil sovieto-polonez, situaţie determinată de faptul că teritoriul românesc reprezenta singura soluţie pentru statele occidentale – Anglia şi Franţa în primul rând – de a oferi sprijin statului polonez[4].

Desigur, în perioada dramatică a anilor 1939-1940, au existat şi puncte de vedere deosebite în diverse probleme, nemulţumiri de o parte şi de alta, necorelări în derularea unor acţiuni. Acestea au avut, în general, o motivaţie obiectivă, rezultând din situaţia dificilă în care se găseau cele două popoare. După aproape şaptezeci de ani de la evenimente, prevalează solidaritatea dintre cele două popoare, eforturile deosebite întreprinse de autorităţile româneşti şi opinia publică pentru sprijinirea unui aliat şi prieten aflat la grele momente de cumpănă. Nu mai puţin, evenimentele în cauză sunt de natură să îndemne la reflecţii asupra necesităţii dezvoltării contactelor dintre români şi polonezi, cât şi a rosturilor viitoare ale celor două popoare în Europa Unită.

[1] Otu, *op.cit.*, p.25.
[2] Mihail Manoilescu, *Memorii iulie – august 1940. Dictatul de la Viena*, Bucureşti, 1991, p.129-130; Otu, *op.cit.*, p.25.
[3] Vezi Popişteanu, *Activităţi speciale poloneze în România între 1939-1945*, în *Polonezi în România…,* p.91-96.
[4] Daniel Hrenciuc, *România şi Polonia 1932-1939. Politică şi diplomaţie*, în vol. *Relaţii polono-române,* Uniunea Polonezilor din România, Suceava, 2004, p.206.

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)

Year 1939 – a crucial moment in the History of Romanian-Polish Friendshipsrelations

On August 23rd, 1939, the Molotov-Ribbentrop nonaggression pact was signed, along with the infamous secret protocol on the partitioning of Poland and other lands between the Third Reich and the USSR. On september 1, 1939, World War II broke out when the German forces launched an unexpected wide-scale attack against Poland, by air and by land, and defeated its army in three weeks. On September 17, 1939 the Soviet army, also, entered Poland. During those tragical moments, the Romanian state extended special support to the Polish refugees and facilitated the transit of the treasury. Under the appearance of the internment regime, Polish officers and soldiers enjoyed considerable freedom; numerous of them left the country with the tacit support of the Romanian government and authorities, heading for Britain, France, Africa or the Near East. In refugee camps the conditions were decent. The Romanian state spent considerable funds to accommodate the Polish refugees, on the basis of the cover provided by the assets handed over or left in Romania by the former Polish army. This aid may be considered as emblematic of the traditional friendship between the two nations.

BDD-A24257 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:43:23 UTC)